

ANALIZA REGLEMENTĂRIILOR REFERITOARE LA INFRAȚIUNILE PRIVIND TRAFICUL DE PERSOANE DIN LEGISLAȚIILE ÎN CARE ESTE INCRIMINATĂ O SINGURĂ FAPTĂ – TRAFICUL DE PERSOANE

Mihai ȘTEFĂNOAIA

Universitatea de Stat din Moldova

În articolul de față este prezentată clasificarea reglementărilor referitoare la infracțiunile privind traficul de persoane din legislațiile Ungariei, Bosniei și Herțegovina, Ucrainei și Federației Ruse în rândul legislațiilor în care este incriminată o singură faptă – traficul de persoane. Analiza reglementărilor referitoare la infracțiunile privind traficul de persoane din legislațiile Ungariei, Bosniei și Herțegovina, Ucrainei și Federației Ruse e raportată la diferențele dintre dispozițiile de la art.210 și 211 CP Rom din 2009 și de la art.165 și 206 CP RM din 2002. Prin urmare, subiect al analizei reprezintă: conținutul și formele faptei prejudiciabile; acțiunea principală și scopul infracțiunii; tentativa, etapa pregătitoare și circumstanța agravantă a infracțiunii; diferența dintre noțiunile consemnate în Codul penal al Ungariei din 31.12.1978, în Codul penal al Bosniei și Herțegovina din 01.03.2003, în Codului penal al Ucrainei din 05.04.2001 și în Codului penal al Federației Ruse din 24.05.1996.

Cuvinte-cheie: *trafic de persoane, faptă prejudiciabilă, scopul infracțiunii, tentativa, acțiune principală, circumstanță agravantă.*

THE ANALYSIS OF REGULATIONS ON HUMAN TRAFFICKING OFFENCES IN THE LAWS THAT INCRIMINATE ONE SINGLE ACT – HUMAN TRAFFICKING

This article classifies the regulations on human trafficking offences in the laws of Hungary, Bosnia and Herzegovina, Ukraine and the Russian Federation among the laws that incriminate one single act – human trafficking. The analysis of regulations on human trafficking offences in the legislations of Hungary, Bosnia and Herzegovina, Ukraine and the Russian Federation is referred to the differences with the provisions from art.210 and 211 PC Rom from 2009 and art.165 and 206 PC RM from 2002. Therefore, the subject of analysis is: the content and form of the prejudicial act; the main act and the purpose of the offence; the attempt, the preparatory phase and the aggravating circumstances of the offence; the differences between the concepts from the Penal Code of Hungary from 31.12.1978, the Penal Code of Bosnia and Herzegovina from 01.03.2003, the Penal Code of Ukraine from 05.04.2001 and the Penal Code of the Russian Federation from 24.05.1996.

Keywords: *human trafficking, the prejudicial act, the purpose, the attempt, the main act, the aggravating circumstances.*

În **Codul penal al Ungariei din 31.12.1978** [2] (în continuare – CP Un), răspunderea pentru infracțiunea de trafic de ființe umane se stabilește în art.175/B. Acesta face parte din Titlul III „Infracțiuni contra libertății și demnității umane” al Capitolului XII „Infracțiuni contra persoanei” al Părții Speciale. Astfel, menționăm că majoritatea codurilor expuse spre examinare sunt alcătuite din articole ale Părții Generale și ale Părții Speciale (Codul penal francez, Codul penal al Republicii Moldova, Codul penal al Federației Ruse, Codul penal al României etc.), care sunt numerotate și denumite [3, p.61].

Remarcăm următoarele distincții între prevederile de la art.210 și 211 CP Rom din 2009 și de la art.165 și 206 CP RM, pe de o parte, și dispozițiile de la art.175/B CP Un, pe de altă parte:

1) fapta prejudiciabilă, prevăzută la art.175/B CP Un, constă în vânzarea, cumpărarea, transmiterea sau primirea victimei ori în schimbarea unei victime pentru o altă victimă. În vederea calificării faptei în baza alin.(1) art.175/B CP Un, nu este necesară nici exercitarea vreunei influențe asupra victimei presupunând alterarea voinței acesteia, nici urmărirea de către făptuitor a unui scop de exploatare a victimei. O astfel de accepțiune largă a sferei de incidență a noțiunii de trafic de ființe umane depășește cu mult accepțiunea similară încetănită în legislația penală a Republicii Moldova și în cea a României. Or, efectuarea unei tranzacții asupra unei persoane, consimțite de către aceasta, în lipsa scopului de exploatare, nu poate atrage răspundere în baza art.210 și 211 CP Rom din 2009 sau în baza art.165 și 206 CP RM;

2) sintagma „ori încearcă să săvârșească astfel de acțiuni” din alin.(1) art.175/B CP Un demonstrează că tentativa la traficul de ființe umane se echivalează cu traficul de ființe umane în formă consumată;

3) conform alin.(6) art.175/B CP Un, pregătirea de traficul de ființe umane este sancționată penal. Astfel, în această normă legiuitorul maghiar a consacrat teoria incriminării limitate a actelor de pregătire, adică

incriminarea acestora numai în ipoteza infracțiunilor periculoase. Practic, aceeași poziție o promovează legiuitorul moldovean în alin.(2) art.26 CP RM. Cât privește legiuitorul român, în cazul infracțiunilor privind traficul de persoane, în special, și în cazul celorlalte infracțiuni, în general, acesta a îmbrățișat principial teza neincriminării actelor preparatorii;

4) potrivit lit.B alin.(2) art.175/B CP Un, răspunderea se agravează dacă infracțiunea de trafic de ființe umane este comisă asupra unei persoane care nu a atins vârsta de optsprezece ani. Spre deosebire de art.211 CP Rom din 2009 și de art.206 CP RM, norma dată nu prevede drept condiție indispensabilă prezența scopului exploatarei victimei minore;

5) în art.175/B CP Un este consacrată concepția cumulativă a agravării răspunderii penale: începând cu alineatul (3) al acestui articol, temeiul agravării răspunderii penale poate presupune fie o prezență aleatorie a oricăror două sau trei dintre circumstanțele agravante specificate la alineatul precedent, fie o anumită combinație dintre circumstanțele agravante consemnate la alineatele precedente. Este adevărat că, în parte, o asemenea concepție își găsește realizarea și în art.165, 206 CP RM. Despre aceasta mărturisește sintagma utilizată în cadrul alineatului (3) al acestor două articole: „acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2):”. Totuși, în ipoteza art.165 și 206 CP RM, temeiul agravării răspunderii penale poate presupune numai o prezență aleatorie a circumstanțelor specificate la alineatul precedent, nu și o anumită combinație dintre circumstanțele agravante consemnate la alineatele precedente.

În altă ordine de idei, în **Codul penal al Bosniei și Herțegovina din 01.03.2003** [1] (în continuare – CP BH), fapta de trafic de persoane este incriminată în art.186 din Capitolul VII „Infracțiuni contra umanității și valorilor protejate de dreptul internațional” al Părții Speciale.

Confruntând prevederile acestui articol cu cele corespondente din Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002 și din Codul penal al României din 17.07.2009, putem stabili următoarele deosebiri:

1) recrutarea, transferul, adăpostirea sau primirea sunt modalitățile normative alternative care alcătuiesc acțiunea principală din cadrul infracțiunii prevăzute la art.186 CP BH. Spre deosebire de art.210 și 211 CP Rom din 2009, precum și de art.165 și 206 CP RM, acest articol din legea penală bosniacă nu prevede transportarea în calitate de modalitate normativă alternativă a acțiunii principale din cadrul infracțiunii de trafic de persoane;

2) în conformitate cu alin.(2) art.186 CP BH, minoratul victimei este privit doar în calitate de circumstanță agravantă a infracțiunii de trafic de persoane, nu în calitate de temei de incriminare distinctă a faptei de trafic de minori (copii);

3) potrivit alin.(3) art.186 CP BH, fapta autorului infracțiunii de trafic de persoane se asimilează faptei organizatorului aceleiași infracțiuni. Însă, se are în vedere nu oricare formă de organizare, dar numai organizarea unui grup de persoane în scopul săvârșirii infracțiunii de trafic de persoane;

4) definiția noțiunii de exploatare a persoanei traficate din alin.(5) art.186 CP BH diferă de definiția similară din art.182 CP Rom din 2009: a) obligarea la practicarea cerșetoriei nu se regăsește printre formele de exploatare nominalizate în alin.(5) art.186 CP BH; b) scopul final de transplantare a organelor prelevate nu este specificat la lit.e) art.182 CP Rom din 2009. De asemenea, noțiunii de exploatare a persoanei traficate din alin.(5) art.186 CP BH nu-i sunt cunoscute unele forme ale exploatarei persoanei traficate, menționate în art.165 și 206 CP RM: folosirea victimei în conflicte armate sau în activități criminale; abandonarea victimei minore în străinătate; vânzarea sau cumpărarea victimei minore etc.

Nu doar infracțiunea specificată la art.186 CP BH formează subgrupul de infracțiuni privind traficul de persoane din legislația penală bosniacă. Astfel, în art.187 „Proxenetismul transnațional” din Codul penal al Bosniei și Herțegovina din 01.03.2003 atrage atenția mai ales alineatul (2): în opinia legiuitorului bosniac, proxenetism transnațional constituie nu doar determinarea unei alte persoane – prin violență, amenințare cu violența sau înșelăciune – să meargă într-un stat în care aceasta nu are reședință sau al cărei cetățean nu este, în scopul de a oferi servicii sexuale cu plată; proxenetism transnațional reprezintă și constrângerea unei alte persoane – prin violență sau amenințare cu violența – să meargă într-un stat în care aceasta nu are reședință sau al cărei cetățean nu este, în scopul de a oferi servicii sexuale cu plată.

În conformitate cu art.220 CP RM, situația este de altă natură: chiar în cazul aplicării violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori al amenințării cu aplicarea ei (caz prevăzut la lit.d) alin.(2) din acest articol), determinarea la prostituție, nu constrângerea la prostituție, este cea care formează conținutul noțiunii de proxenetism. O abordare asemănătoare se atestă în cazul infracțiunii de proxenetism specificate la art.213 CP Rom din 2009.

Formularea din alin.(2) art.187 CP BH denotă inconsistența următorului punct de vedere: „Nu putem să acceptăm opinia lui V.Stati [6], care, în viziunea noastră, are un conținut contradictoriu. În acest sens, autorul dat susține că, dacă în cazul determinării la prostituție victima nu a avut libertatea să ia hotărârea de a practica prostituția, fapta nu constituie infracțiunea de proxenetism, deoarece ea s-a realizat prin constrângere, și nu prin determinare, însă, totodată, menționează că determinarea la prostituție poate fi realizată prin metode violente: supunerea la chinuri, repetate scandaluri și bătăi, care, în viziunea noastră, au drept scop de a impune victimei practicarea prostituției contrar voinței acesteia, adică de a o constrânge. Este greu de imaginat cum o persoană, fiind influențată violent în vederea determinării la practicarea prostituției, ia această decizie benevol. Mai mult ca atât, considerăm că legiuitorul incorect a inclus în latura obiectivă a infracțiunii de proxenetism acțiunea de determinare la prostituție, care, reieșind din sensul cuvântului „a determina” reflectat în DEX, reprezintă o consecință sau o finalitate a acțiunii de îndemnare la prostituție și a acțiunii de constrângere la practicarea prostituției” [5].

Utilizarea diferențiată în dispoziția alin.(2) art.187 CP BH a noțiunilor „determinare la prostituție” și „constrângere la prostituție” ne face să ajungem la următoarea concluzie: aplicarea asupra victimei a violenței sau a amenințării cu violența nu presupune automat constrângerea acesteia. (Ne)privarea victimei de autonomia de voință (și nu (ne)aplicarea asupra victimei a violenței sau a amenințării cu violența) este acel criteriu care permite disocierea determinării la prostituție de constrângerea la prostituție. În caz contrar, apelând la procedeul interpretării prin analogie, ar trebui să aplicăm norma cu privire la omor în cazul determinării la sinucidere, faptă care, ca și proxenetismul, poate presupune aplicarea asupra victimei a violenței sau a amenințării cu violența. Ceea ce nu poate fi acceptat. În consecință, este inadmisibilă confundarea constrângerii cu aplicarea violenței sau a amenințării cu violența: orice constrângere presupune aplicarea violenței sau a amenințării cu violența, însă nu orice aplicare a violenței sau a amenințării cu violența presupune constrângere.

În alt context, ne vom focaliza atenția asupra art.149 „Traficul de ființe umane și alte tranzacții ilegale de transfer privitoare la o ființă umană” din Titlul 3 „Infracțiunile contra libertății, cinstei și demnității persoanei” al Părții Speciale a **Codului penal al Ucrainei din 05.04.2001** (în continuare – CP Uc). În acest context vom menționa că, deoarece atât sistemul de drept al Ucrainei, cât și cel al Republicii Moldova au existat într-un unic sistem de drept, cel al Uniunii Sovietice, legislațiile acestora sunt foarte asemănătoare [3, p.59].

Care sunt deosebirile dintre dispozițiile de la art.210 și 211 CP Rom din 2009, precum și de la art.165 și 206 CP RM, pe de o parte, și prevederile art.149 CP Uc, pe de altă parte? Răspunzând la această întrebare, menționăm următoarele:

1) potrivit alin.(2) art.149 CP Uc, traficul de ființe umane sau alte tranzacții ilegale de transfer privitoare la o ființă umană, săvârșite asupra unei persoane minore, trebuie privite doar ca o ipoteză (una din multiplele), în a cărei prezență se agravează răspunderea penală;

2) acțiunea principală din cadrul infracțiunii prevăzute la art.149 CP Uc cunoaște următoarele modalități normative cu caracter alternativ: vânzarea victimei; orice altă tranzacție ilegală privitoare la victimă; reținerea, deplasarea, ascunderea sau transferul victimei. Astfel, în comparație cu acțiunea principală din cadrul art.210 și 211 CP Rom din 2009, precum și al art.165 și 206 CP RM, în art.149 CP Uc: a) se evidențiază, ca modalități care sunt distincte de transferul victimei: vânzarea victimei; orice altă tranzacție ilegală privitoare la victimă; b) se menționează expres reținerea victimei, modalitate care nu este atestată în legislația penală a Republicii Moldova și în cea a României; c) modalitatea de deplasare a victimei, ca și cea de ascundere a victimei (nominalizate în art.149 CP Uc), au doar în aparență o altă esență juridică decât modalitatea de transportare a victimei și, respectiv, cea de adăpostire a victimei (specificate în art.210 și 211 CP Rom din 2009, precum și în art.165 și 206 CP RM); d) modalitatea de primire a victimei (consemnată în art.210 și 211 CP Rom din 2009, precum și în art.165 și 206 CP RM) nu este menționată în art.149 CP Uc;

3) prin sintagma rezumativă „în scop de exploatare” din alin.(1) art.149 CP Uc, concepția de descriere a scopului infracțiunii de trafic de ființe umane și al altor tranzacții ilegale de transfer privitoare la o ființă umană, promovată în legea penală ucraineană, amintește de concepția similară din legea penală română, dar se deosebește de concepția de descriere a scopului infracțiunilor privind traficul de persoane, promovată în legea penală a Republicii Moldova. Or, nota de la art.149 CP Uc poate fi comparată în unele privințe cu art.182 CP Rom din 2009;

4) potrivit alin.(3) art.149 CP Uc, răspunderea se agravează dacă, în rezultatul săvârșirii infracțiunii de trafic de ființe umane sau altor tranzacții ilegale de transfer privitoare la o ființă umană, se produc urmări

grave. Este salutar că noțiunea „urmări grave”, susceptibilă de o interpretare neuniformă, nu este utilizată nici în art.165 și 206 CP RM, nici în art.210 și 211 CP Rom din 2009. În doctrina penală ucraineană se încearcă a se da definiția noțiunii în cauză, afirmându-se că aceasta presupune: decesul victimei; sinuciderea acesteia; producerea vătămării medii sau grave a integrității corporale sau a sănătății victimei; infectarea victimei cu o boală venerică sau cu virusul HIV etc. [8, p.330-331]. Oricum, o asemenea interpretare are exclusiv un caracter doctrinar și nu poate fi comparată cu litera legii impusă de legiuitor.

În alt context, trebuie de menționat că art.303 „Proxenetismul sau racolarea unei persoane să practice prostituția” din Codul penal al Ucrainei din 05.04.2001 prezintă anumite similitudini cu art.187 „Proxenetismul transnațional” din Codul penal al Bosniei și Herțegovina din 01.03.2003. Or, conform alin.(1) art.303 CP Uc, infracțiunea corespunzătoare se exprimă în racolarea sau constrângerea unei persoane să practice prostituția, presupunând înșelăciune, șantaj, profitarea de vulnerabilitatea persoanei, violență sau amenințarea cu violență, ori în proxenetism.

Așadar, spre deosebire de legiuitorul moldovean și cel român, legiuitorul ucrainean incriminează sub auspiciul aceleiași norme constrângerea la prostituție și determinarea la prostituție. Totodată, spre deosebire de legiuitorul bosniac, cel ucrainean raportează constrângerea la prostituție, nu la proxenetism. Or, după cum se vede din dispoziția de la alin.(1) art.303 CP Uc, proxenetismul, ca modalitate normativă alternativă a faptei incriminate de această normă, urmează a fi deosebit de racolarea sau constrângerea unei persoane să practice prostituția, presupunând înșelăciune, șantaj, profitarea de vulnerabilitatea persoanei, violență sau amenințarea cu violență.

Nu considerăm oportună recepționarea modelului reglementar, consacrat în art.303 CP Uc, în legislația Republicii Moldova și în cea a României (aceasta chiar și dacă ambele se aliniază la familia de drept romano-germanică) [3, p.33]. În opinia noastră, constrângerea la prostituție, ca varietate a scopului exploatarei sexuale a victimei, trebuie privită exclusiv în contextul infracțiunilor privind traficul de persoane. Echivalarea artificială a gradului de pericol social al determinării la prostituție cu cel al constrângerii la prostituție ar avea un efect eminentemente nefast, însemnând sacrificarea eficacității apărării penale a ordinii de drept în favoarea simplificării activității celor abilitați cu aplicarea legii penale.

În altă ordine de idei, obiectul analizei noastre îl va constitui art.127¹ „Traficul de persoane” din Capitolul 17 „Infracțiunile contra libertății, cinstei și demnității persoanei” al Titlului VII „Infracțiunile contra persoanei” din Partea Specială a **Codului penal al Federației Ruse din 24.05.1996** (în continuare – CP FR) [7, p.97].

După cum se va putea vedea, viziunea legiuitorului rus de incriminare a faptei de trafic de persoane prezintă unele asemănări cu viziunea legiuitorului ucrainean de incriminare a faptei de trafic de ființe umane sau altor tranzacții ilegale de transfer privitoare la o ființă umană. Însă, vor putea fi remarcate și suficiente elemente de originalitate.

Comparând reglementările cuprinse în art.127¹ CP FR cu cele din art.165 și 206 CP RM, precum și cu cele din art.210 și 211 CP Rom din 2009, putem stabili următoarele diferențe:

1) potrivit alin.(1) art.127¹ CP FR, acțiunea principală din cadrul faptei prejudiciabile corespunzătoare constă în cumpărarea sau vânzarea unei persoane ori în realizarea unei alte tranzacții asupra unei persoane, ori în recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane. Elementul de originalitate în raport cu art.165 și 206 CP RM, precum și cu art.210 și 211 CP Rom din 2009, îl reprezintă enunțarea în calitate de modalități distincte ale acțiunii principale a: cumpărării sau vânzării victimei; realizării unei alte tranzacții asupra victimei. S-ar părea că aceste modalități nu sunt decât cazuri particulare ale modalității de transfer al victimei, modalitate care este la fel enunțată în dispoziția de la alin.(1) art.127¹ CP FR. Însă, realitatea este alta. Astfel, în doctrina penală rusă se arată: „Transferul victimei, ca și transportarea acesteia, reprezintă în anumite situații o activitate de intermediere, datorită căreia vânzătorul realizează înstrăinarea victimei, iar cumpărătorul intră în posesia victimei” [7, p.97]. Așadar, ceea ce în condițiile legislației penale a Republicii Moldova și celei a României constituie complicitate la infracțiunile privind traficul de persoane, în legea penală rusă reprezintă activitate de autorat la infracțiunea de trafic de persoane;

2) prezența în alin.(1) art.127¹ CP FR a sintagmei rezumative „în scop de exploatare”, alături de interpretarea legislativă a noțiunii de exploatare a persoanei în nota 2 la art.127¹ CP FR, amintește de concepția asemănătoare promovată de legiuitorul georgian, cel ucrainean și cel bosniac. De asemenea, observăm tangențe cu utilizarea de către legiuitorul român în art.210 și 211 CP Rom din 2009 a sintagmei „în scopul exploatarei acesteia (în scopul exploatarei acestuia)”, coroborate cu definirea dată în art.182 CP Rom din 2009 noțiunii de exploatare a persoanei.

Toate acestea ne conving de oportunitatea implementării unei concepții similare în legislația Republicii Moldova. În acest scop, propunem ca descrierea formă cu formă a scopului infracțiunilor prevăzute la art.165 și 206 CP RM să cedeze locul sintagmei „în scopul exploatării victimei”. În paralel, într-un alineat aparte din art.165 și 206 CP RM, dar și în pct.3) art.2 al Legii Republicii Moldova nr.241/2005, trebuie formulată o definiție unitară a noțiunii de exploatare a persoanei traficate: „Prin „exploatarea unei persoane” se înțelege: a) exploatarea sexuală comercială sau necomercială; b) exploatarea prin muncă sau servicii forțate; c) exploatarea prin cerșetorie; d) exploatarea în sclavie sau în condiții similare sclaviei; e) folosirea în conflicte armate; f) folosirea în activități criminale; g) prelevarea organelor, țesuturilor sau celulelor”;

3) după cum reiese din dispoziția de la lit.б) alin.(2) art.127¹ CP FR, împrejurării comiterii traficului de persoane asupra unui minor i se rezervă doar rolul de circumstanță agravantă (una din multiplele), nu de faptă care să fie incriminată distinct;

4) considerăm oportună completarea art.165 și 206 CP RM, luând în considerare dispoziția de la lit.д) alin.(2) art.127¹ CP FR: „cu deplasarea victimei peste frontiera de stat a Federației Ruse sau cu reținerea ilegală a victimei în străinătate”. Această completare ar veni ca o compensare a excluderii din art.206 CP RM a prevederii de la litera g) alineatul (1): „abandonării în străinătate” (în eventualitatea formulării în art.165 și 206 CP RM a unei definiții unitare a noțiunii de exploatare a persoanei traficate, așa cum am recomandat mai sus să fie formulată această definiție). În afară de aceasta, completarea dată ar risipi mitul încă persistent că infracțiunile privind traficul de persoane au un caracter exclusiv transnațional. De asemenea, completarea legii penale a Republicii Moldova după modelul de la lit.д) alin.2 art.127¹ CP FR ar fi benefică în planul asigurării unei protecții mai eficace a victimei, care este comparativ mai vulnerabilă în condițiile deplasării sau reținerii sale într-un stat străin. Or, nu este deloc întâmplător că la pct.10) art.2 al Legii Republicii Moldova nr.241/2005 se consemnează că starea de vulnerabilitate a persoanei traficate poate fi condiționată, printre altele, de situația precară și ilegală de intrare sau de ședere în țara de tranzit sau de destinație.

Bibliografie:

1. Criminal Code of Bosnia and Herzegovina // <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (Accesat 14.04.2012).
2. Criminal Code of the Republic of Hungary // <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (Accesat 14.04.2012).
3. DUMNEANU, L., GROSU, VI., BOLOCAN-HOLBAN A. *Drept penal comparat: Suport de curs*. Chișinău, CEP USM, 2014.
4. *Infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei în viziunea dreptului comparat*. Rezumatele Conferinței internaționale științifico-practice „Educație și cercetare într-un stat bazat pe drept”. În: *Revista Națională de Drept*. Ediție Specială, 2009, nr.10-12, p.82.
5. OANCEA, I. Particularitățile răspunderii penale pentru proxenetism în legislația Republicii Moldova. În: *Legea și Viața*, 2010, nr.11, p.18-37.
6. STATI, V. Practicarea de proxenetism în legea penală a Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr.9, p.21-23.
7. *Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть* / Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2008, с.97.
8. *Уголовный кодекс Украины. Комментарий* / Под ред. Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрельцова. Харьков: Одиссей, 2001, с.330-331.

Prezentat la 11.04.2014